

Liliia Honchar
*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Hotel, Restaurant and Tourism Business
Kyiv National University of Culture and Arts
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5621-0910>*

Гончар Л.О.
*к.е.н., доцент,
професор кафедри готельно-ресторанного і туристичного бізнесу
Київського національного університету культури та мистецтв*

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-295-1-28>

**FORMATION OF A SCIENTIFIC ENVIRONMENT
IN UKRAINIAN UNIVERSITIES AS A KEY TO TRAINING
COMPETITIVE BUSINESS PROFESSIONALS**

**ФОРМУВАННЯ НАУКОВОГО СЕРЕДОВИЩА
В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ, ЯК ЗАПОРУКА ПІДГОТОВКИ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ БІЗНЕС-ФАХІВЦІВ**

Сучасний стан розвитку світової економіки, заснований на використанні нових знань і технологій, що обумовлює їх економічний розвиток, все більше підкорюється законам економіки знань. До економіки знань традиційно зараховують три основні сфери – дослідження і розробки, освіту і навчання, інформаційно-комунікаційні технології.

На сьогоднішній день, на жаль, проблема освіти і науки України все ще залишається предметом дискусій, а не практичних рішень.

Посилення актуальності проблеми розвитку освітньо-наукової сфери викликало необхідність знаходити нові більш раціональні засоби і шляхи приведення освітньо-наукової діяльності ЗВО у відповідність до нових вимог, висунутих концепцією модернізації України.

У цьому контексті факторам науки і освіти відводяться важливі функції щодо забезпечення постіндустріальних трансформацій економіки та формування високо конкурентного інтелектуального ринку праці задля забезпечення економічної стабільності на макрорівні.

Завдання ефективного використання потенціалів науково-технічного і освітнього середовища для держави і бізнесу було завжди актуальним і непростим через низку неспівставних чинників, які потребують аналізування, урахування і координування суб'єктами освітньо-наукової сфери – державою, ЗВО, бізнесом та суспільством.

Успіхи університетів часто тримаються на управлінських підходах і управлінській культурі. Експерт програм освіти Українського інституту майбутнього Микола Скиба зазначає, що більш успішними будуть університети, в яких є діалог між ректором і центрами активності; відкритість світу науки; здатність до адаптації; підвищення вимог до наукової результативності викладачів; надання можливостей для росту молодих науковців тощо.

Ті країни, які стратегічно визначились на розвитку своєї економіки, передусім ідуть інноваційним шляхом і розвивають науку.

Одним із ключових питань економічної науки в останні роки стало аналізування впливу факторів освіти і науки на економічні показники. Це особливо актуалізувалось з появою теорії людського капіталу, яка своїм теоретичним

обґрунтуванням підтвердила позитивну кореляцію між людським капіталом, економічним зростанням, ВВП на душу населення, інноваціями, конкурентоздатністю і стійким технологічним розвитком.

Економіка розвинутих країн демонструє світу нову якість економічного росту, яка міняє характер і структуру накопичення потенціалу – 60% приросту національного доходу визначається приростом знань і освіченості в суспільстві [5].

Механізми взаємодії між бізнесом, владою і науковим середовищем, між ключовими елементами інноваційної системи будь-якої країни, одним із перших описав професор Генрі Іцкович у своїй праці «The Triple Helix: University-Industry-Government Innovation in Action» [8].

«Потрійна спіраль» – це динамічна концепція, яка регулярно оновлюється і доповнюється новими знаннями і підходами.

В умовах інформаційного суспільства заклади вищої освіти не просто виконують функції навчаючої структури, але і фокусуються на капіталізації знань.

Слід зауважити, що фактори конкурентоздатності, такі як наука і освіта, недовикористовуються. Не створені належні умови функціонування національної науки і освіти. Вітчизняна наука продовжує функціонувати в рамках традиційної (індустріальної) моделі, яка не відповідає сучасним реаліям і характеризується домінуванням самостійних наукових організацій, які функціонують відокремлено від закладів вищої освіти і реальних суб'єктів бізнес-сектору.

Запровадження прогресивної системи управління науковою діяльністю ЗВО, створення відповідної науково-технічної бази для досліджень, формування якісного науково-педагогічного колективу – це складові що створюють наукове середовище ЗВО.

Адже заняття наукою (нехай і не найвищого світового рівня, але принаймні просто якісного фахового) тримає доцентів і професорів в «інтелектуальному тонусі», а студентів – мотивує до пізнання світу науки.

Студент – це майбутній дослідник, підприємець, державний діяч. Формування конкурентної наукової університетської спільноти через інвестування в студентів, майбутню наукову еліту, – надзвичайно важлива стратегічна державна соціальна і освітня задача.

Функція виявлення і формування талановитої молоді покладається, в першу чергу, на заклади вищої освіти.

Інституційне проектування наукового процесу ЗВО у фокусі уваги повинно завжди концентруватись на якості освіти і комплексного системного підходу до організації наукової діяльності. Механізм управління освітньо-науковим середовищем доречно здійснювати через змодельовану організаційну структуру Комплексну програму «Наука», в якій представленні об'єктні складові наукового процесу і їх рольова взаємодія, яка органічно орієнтована на ефективну науково-дослідницьку діяльність викладачів і здобувачів університету. Така програма спроектована, апробована і влучно реалізується кафедрою готельно-ресторанного і туристичного бізнесу Київського національного університету культури і мистецтв (рис. 1), у розрізі якої визначено 2 ключових вектори, складові та рівні наукової роботи кафедри, які логічно взаємопов'язані, структуровані та сконцентровані на виконанні та реалізації зареєстрованої в УкрІНТІ теми науково-дослідної роботи кафедри «Управління і сервіс у сфері гостинності: національний і регіональний контекст».

Такий формат професійної комунікації дозволить бізнес структурам та вченим ЗВО розвивати інноваційні економічні навички, реалізувати інтелектуальний потенціал наукового середовища університету та комерціалізувати результати університетських наукових досліджень.

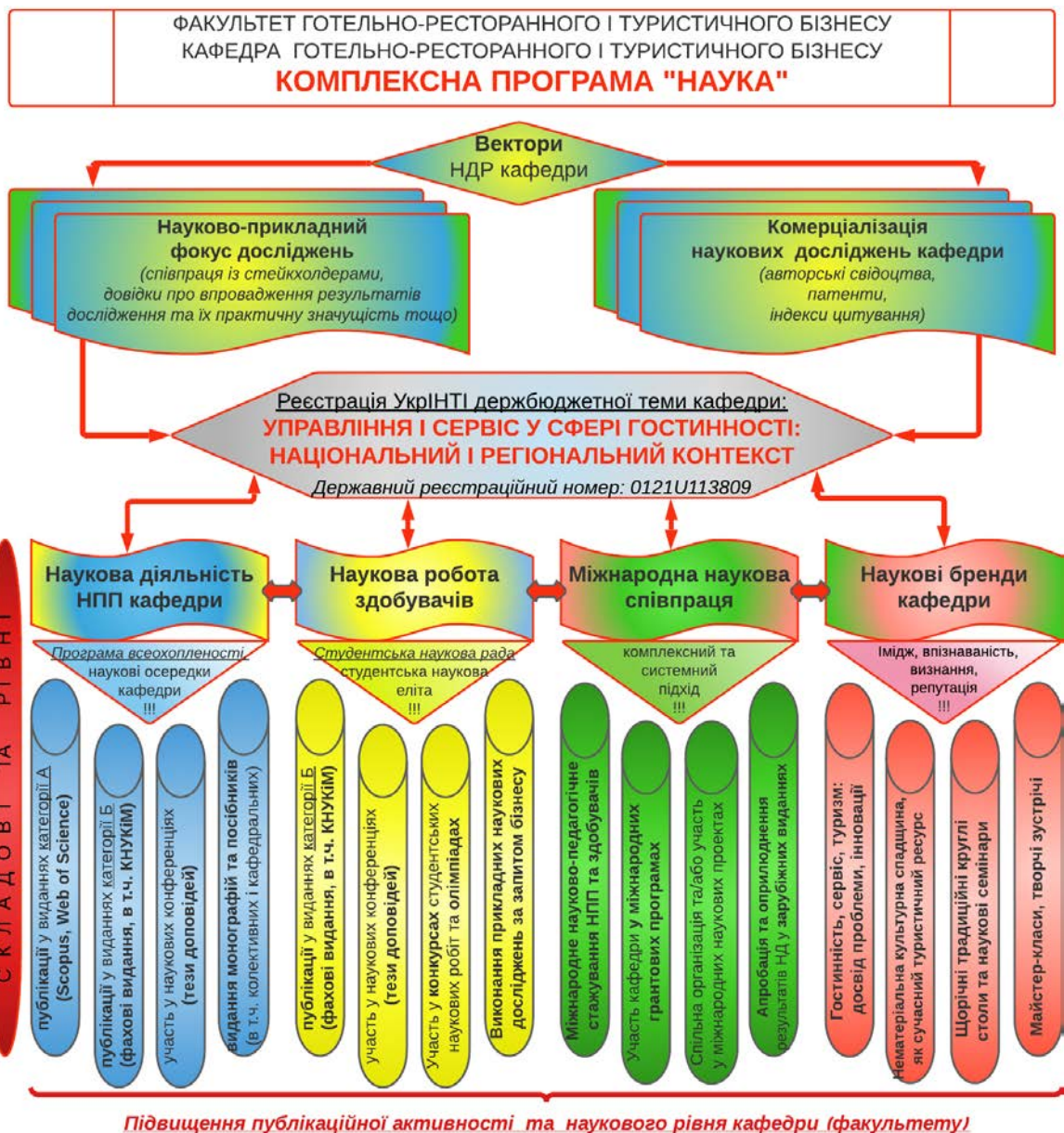


Рис. 1. Рольова модель Комплексної програми «Наука»

Джерело: спроектовано автором

Наукове середовище університету – це, перш за все, спільнота, в якій молода людина формується і як науковець.

Щоб створити продуктивно працююче наукове середовище потрібен час. Адже його можливості визначаються не тільки особистими якостями окремих працівників, але і раціональним розподілом рольових функцій, гармонійним поєднанням дослідників різних поколінь [4]. Цінності приходять не через оволодіння знаннями – вони приходять через можливість дотичності до освітньо-наукової спільноти. Тому основними цілями при формуванні освітньо-наукового середовища університету повинні бути згуртування в єдине середовище прогресивних освітян, які стануть агентами змін університетської науки і освіти; створення критичної маси освітян, які плідно займаються наукою в рамках виконання держбюджетних наукових тем кафедр, в рамках власних наукових інтересів, в рамках студентської науки, як керівники студентських наукових гуртків, студентських наукових робіт тощо. Такі цілі призведуть до результату розвитку в напрямку синергії дій та нетворкінгу [1].

Не дивлячись на державні освітні стандарти, які підвищують наукову якість освіти, все ж спостерігається недостатнє формування науково-дослідницьких компетенцій фахівців. Серед причин (проблем), пов'язаних із формуванням у студентів навичок науково-дослідницької діяльності, «неправильна» орієнтація освітніх програм на самостійну роботу студентів, слабкі міждисциплінарні зв'язки та невідповідна якість методичного забезпечення дисциплін тощо.

Назріла необхідність при формуванні професійних та ключових компетенцій орієнтуватись на показники Глобального інноваційного індексу (Global Innovation Index (GII)) та враховувати оновлену редакцію ключових компетентностей для навчання впродовж життя, яка прийнята Європейським парламентом і Радою ЄС в 2018 році. У рамковій програмі оновлених ключових компетенцій акцентується увага на восьми ключових компетентностях, які необхідні громадянам для успішного функціонування в європейській спільноті, а саме: грамотність, багатомовна компетентність, математична компетентність та компетентність з науки і технологій, цифрова компетентність, особистісна, соціальна компетентність та вміння вчитись, громадянська компетентність, підприємницька компетентність, культурна обізнаність і самовираження. Враховуючи євроінтеграційний освітній вектор України, дотримання цих європейських рекомендацій для ЗВО України повинно стати беззаперечним.

Підтримка державою університетської науки повинна мати випереджаючий характер і бути зосередженою на виконанні стратегічних планів.

Дискусійні проблемні питання наукової діяльності ЗВО так чи інакше є на сьогодні викликами сучасному суспільству. Ці проблеми актуальні не тільки для науки, освіти, а й для культури, яка гостро реагує на наукові відкриття і технологічні прориви.

Посилення конкуренції між ЗВО на фоні процесів глобалізації, форс-мажорних кризових явищ та недостатнього фінансування освіти і науки зумовлюють необхідність формування у ЗВО науково-освітнього середовища, яке надасть інноваційного руху та конкурентоспроможності конкретному закладу та вітчизняній системі освіти в цілому та забезпечить можливість підготовки конкурентоспроможних бізнес-фахівців.

Внутрішньо університетське наукове середовище та комерціалізація наукових розвідок надасть можливість претендувати і залучати фінансування для проведення подальших наукових досліджень із європейських фондів та інституцій.

Вирішення окреслених проблем можливе за умови конструктивно організованої освітньої та наукової роботи ЗВО, продуманого вибору науково-освітнього методичного інструментарію та скоординованої взаємодії всіх суб'єктів освітньо-наукового процесу.

Подальші наукові розвідки повинні на науково-практичному рівні сфокусуватися на результатах організаційно-економічної синергії суб'єктів освітньо-наукової сфери, держави, ЗВО, бізнесу, – як фактора успішного розвитку країни. Також перспективним напрямком подальших наукових досліджень буде розробка та обґрунтування ефективних моделей адміністрування науково-освітніми середовищами ЗВО з точки зору процесного підходу в науці і в освіті.

Література:

1. Батченко Л.В., Гончар Л.О. Розвиток професійних компетенцій персоналу як основа економічного зростання. *Науковий економічний журнал «Актуальні проблеми економіки»*. 2019. № 11 (221). С. 22-33. URL: <https://bit.ly/3pifGjo>.

2. Жук Л.В. Системи наукової і науково-технічної діяльності закладів вищої освіти України: формування, оцінювання, управління. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 336 с.

3. Локтев В.М. Наука і перемога, або війна як *casus belli* наукових реформ. *Вісник Національної академії наук України*. № 6. 2022. С. 26-39. DOI: <https://doi.org/10.15407/visn2022.06.026>.
4. Попович О. На яке майбутнє може сподіватися українська наука. URL: <https://life.prawda.com.ua/columns/2017/03/17/223188>.
5. Теоретичні основи підвищення дослідницької спроможності університетів України в контексті імплементації концепції «Відкрита наука»: препринт (аналітичні матеріали) / В. Луговий, І. Драч, О. Петрос, В. Зінченко, Ю. Мелков, І. Жилияєв, І. Регейло, Н. Базелюк, В. Камишин; за ред. В. Лугового, О. Петрос. [Електронне видання]. Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2021. 206 с. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/doslidn-univ_2021-206p.pdf.
6. Український прорив: рецепти від Павла Шеремети. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/kyiv-donbas/ukrayinskyu-proryv-recepty-vid-pavla-sheremety>.
7. Agency of European Innovations (AEI). URL: <https://aei.org.ua/1271>.
8. Etzkowitz Н. *The Triple Helix: University-Industry-Government Innovation in Action*. Routledge, 2008.
9. International Center for Academic Integrity. URL: https://www.academicintegrity.org/wp-content/uploads/2019/04/Fundamental_Values_version_in_Ukrainian.pdf.
10. National Science Foundation. National Center for Science and Engineering Statistics. URL: <https://www.nsf.gov/statistics>.